

دانشگاه فردوسی مشهد

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

گرایش تحقیقات آموزشی

عنوان

نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه بر خود کارآمدی پژوهشی و

عملکرد آموزشی - پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشگاه فردوسی و علوم پزشکی

مشهد

استاد راهنما

دکتر حسین کارشکی

استاد مشاور

دکتر محمد رضا آهنچیان

نگارش

هوشنگ گراوند

تابستان ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بنام روشنی، بخش اندیشه‌ها

ای وسعت بی‌کران، ای آغاز بی‌پایان، ای معبود حاکمان

عظمت رومی ستایم و پیشانی نیاز به درگاهت می‌ایم.

پاس و ستایش یگانه معبودی که توانم داد تا توانم، فکرم داد تا می‌آموزم، قلمم داد تا بنگارم
بار الهامد مسیر پر نشیب و فراز زندگی دستم گیر تا به سیرابم ز روم و رهنمونم باش تا گمراه نشوم.

باشکر و تقدیر فراوان

از زحمات بی‌شائبه استاد راهنمای محترم جناب آقای دکتر حسین کارسکی که با دایت خاص و در نهایت دلسوزی و صمیمیت اینجانب را در تمامی

مراحل پژوهش یاری دادند و از جایات های معنوی و راهنمایی های علمی و ارزشمند خود بهره مند نمودند و در این مسیر بیش از هر کس دیگر به من آموختند.

و از استاد ارجمند مشاور جناب آقای دکتر محمد رضا آه‌نچیان به خاطر راهنمایی های صمیمانه و ارزشمندشان در تمامی مراحل انجام پژوهش تشکر

می‌نمایم.

باشکر فراوان از

کلیه دانشجویان شرکت کننده در پژوهش که با همکاری صمیمانه و روحیه علمی خود در انجام این پژوهش نقش چشمگیری داشتند و پژوهشگر را صمیمانه یاری

دادند.

از دوستان خوبم آقایان محمد صادق میری و حامد محمیان و خانم ها اعظم محمدزاده قصر و افسانه عبدلی که در اجرای پژوهش صمیمانه مرا یاری نمودند

تشکر و قدردانی می‌نمایم و آرزو مند موفقیت روز افزون ایشان می‌باشم.

هم چنین، از خانواده ام که با تسکین شرایط تحصیل را فراهم نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم.

این مجموعه هر چند کوچک تقدیم به:

به درگاه حق

و عزیزترین و گران‌بهارترین هدایای آسمانی

پدر و مادرم

که حضورشان آرایش زندگی‌م، وجودشان امید زنده‌ستنم، نگاهشان گرمای هستنم و بودنشان اطمینان خاطر م است.

چکیده

دانشگاه‌ها علیرغم برخورداری از محیط آموزشی- پژوهشی و عوامل اجتماعی مطلوب، ممکن است عملکرد آموزشی- پژوهشی مطلوبی نداشته باشند، شاید دلیل این امر را بتوان در پایین بودن عوامل خودکارآمدی و خودکارآمدی پژوهشی در دانشجویان جستجو کرد، چرا که صرفاً در اختیار داشتن امکانات برای رسیدن به عملکرد بهتر کافی نمی‌باشد. بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی با خودکارآمدی و عملکرد پژوهشی- آموزشی می‌باشد. جامعه آماری شامل دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده‌های علوم تربیتی و روانشناسی، ادبیات و علوم اداری دانشگاه فردوسی و دانشجویان دانشکده‌های دندانپزشکی، پزشکی، داروسازی و پرستاری و مامایی علوم پزشکی مشهد بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای، نمونه‌ای به حجم ۲۸۵ نفر انتخاب شد. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه‌های خودکارآمدی پژوهش، محیط آموزشی- پژوهشی، عوامل اجتماعی و عملکرد آموزشی- پژوهشی بود. روش پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی تاییدی و اکتشافی، معادلات ساختاری، همبستگی پیرسون، رگرسیون، تحلیل واریانس و تی مستقل استفاده شد. با اجرای الگوی معادلات ساختاری برای آزمون رابطه عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی با خودکارآمدی و عملکرد دانشجویان مشخص شد که الگوی پیشنهادی از برازش خوبی برخوردار است ($RMSEA=0/067$ ، $0/92 = NNFI$). هر چند مدل کلی پیشنهادی از برازش خوبی برخوردار بود اما ضرایب مسیر ۷ در تمام مسیرها معنادار نبود و ضریب β خودکارآمدی پژوهشی به عملکرد تحصیلی معنادار بود. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که خودکارآمدی، عملکرد پژوهشی و آموزشی از طریق مقیاس عوامل اجتماعی قابل پیش بینی هستند. همچنین خودکارآمدی پژوهشی از طریق محیط آموزشی- پژوهشی قابل پیش بینی بود اما عملکرد آموزشی و پژوهشی از طریق محیط آموزشی- پژوهشی قابل پیش بینی نبودند. نتایج نشان داد که بین عملکرد آموزشی، خودکارآمدی پژوهشی و مولفه‌های آن، عوامل اجتماعی و خرده مولفه حمایت اساتید، همچنین خرده مولفه زیر ساخت‌ها و امکانات از پرسشنامه محیط آموزشی پژوهشی بین دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه علوم پزشکی مشهد تفاوت معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: خودکارآمدی، پژوهش، اجتماعی، محیط آموزشی، عملکرد، تحصیلات تکمیلی.

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

- ۱-۱- بیان مسأله ۱
- ۲-۱- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق ۵
- ۳-۱- اهداف پژوهش ۶
- ۴-۱- فرضیات پژوهش ۷
- ۱-۴-۱- فرضیه اصلی ۷
- ۲-۴-۱- فرضیه های فرعی ۸
- ۵-۱- تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها ۹
- ۱-۵-۱- تعاریف مفهومی ۹
- ۲-۵-۱- تعاریف عملیاتی ۱۰

فصل دوم: پیشینه پژوهش

- ۱-۲- مقدمه ۱۰
- ۲-۲- عملکرد آموزشی- پژوهشی در دوره تحصیلات تکمیلی ۱۱
- ۲-۲-۱- نظریه ها و دیدگاههای مربوط به علم و توسعه فعالیت های علمی و پژوهشی ۱۳
- ۲-۲-۱-۱- تالکوت پارسونز ۱۳
- ۲-۲-۱-۲- کلارک ۱۴
- ۲-۲-۱-۳- پیربوردیو ۱۴
- ۲-۲-۱-۴- رابرت مرتون ۱۵
- ۲-۲-۱-۴-۱- رویکرد برون گرا ۱۵
- ۲-۲-۱-۴-۲- رویکرد درون گرا ۱۶

فهرست مطالب

۱۷ ۲-۲-۱-۵- نحوه انتخاب رویکرد
۱۷ ۲-۲-۲- عوامل درون دانشگاهی: عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی
۱۸ ۲-۲-۱- عوامل اجتماعی درون دانشگاهی
۱۹ ۲-۲-۱-۱- حمایت اساتید
۲۲ ۲-۲-۱-۲- حمایت هم دوره‌ای‌ها
۲۳ ۲-۲-۱-۳- حمایت گروه آموزشی
۲۵ ۲-۲-۲- محیط آموزشی- پژوهشی
۲۵ ۲-۲-۱- محیط آموزشی
۲۶ ۲-۲-۲-۲- زیر ساخت‌ها و امکانات دانشگاه
۲۹ ۲-۲-۳- کیفیت تدریس
۳۵ ۲-۳- نظریه شناختی اجتماعی بندورا
۳۶ ۲-۳-۱- تعریف خودکارآمدی پژوهشی
۳۸ ۲-۳-۲- مبانی نظری خودکارآمدی
۴۱ ۲-۳-۳- منابع انتظارات خودکارآمدی
۴۴ ۲-۳-۴- نقش خودکارآمدی بر عملکرد
۴۵ ۲-۳-۵- پژوهش‌های انجام شده

فصل سوم: روش پژوهش

۵۳ ۳-۱- روش پژوهش
۵۳ ۳-۲- جامعه آماری و نمونه
۵۳ ۳-۲-۱- روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

فهرست مطالب

۵۷	۳-۳- ابزار جمع آوری داده ها
۵۷	۳-۳-۱- خودکارآمدی پژوهشی
۵۸	۳-۳-۲- پرسشنامه محقق ساخته عملکرد آموزشی- پژوهشی
۵۹	۳-۳-۳- پرسشنامه محقق ساخته محیط آموزشی- پژوهشی
۶۶	۳-۳-۴- پرسشنامه محقق ساخته عوامل اجتماعی محیط دانشگاه
۷۲	۳-۵- شیوه ی تحلیل داده ها

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش

۷۰	۴-۱- یافته ها
۷۴	۴-۱-۱- یافته های مربوط به فرضیه اول پژوهش
۷۷	۴-۱-۲- یافته های مربوط به فرضیه دوم پژوهش
۷۹	۴-۱-۳- یافته های مربوط به فرضیه سوم پژوهش
۸۱	۴-۱-۴- یافته های مربوط به فرضیه چهارم پژوهش
۸۳	۴-۱-۵- یافته های مربوط به فرضیه پنجم پژوهش
۸۴	۴-۱-۶- یافته های مربوط به فرضیه ششم پژوهش
۸۶	۴-۱-۷- یافته های مربوط به فرضیه هفتم پژوهش
۸۸	۴-۱-۸- یافته های مربوط به فرضیه هشتم پژوهش
۸۹	۴-۱-۹- یافته های مربوط به فرضیه نهم پژوهش
۹۱	۴-۲-۱) یافته های مربوط به فرضیه دهم پژوهش
۹۳	۴-۲-۲) یافته های مربوط به فرضیه یازدهم پژوهش
۹۵	۴-۲-۳) یافته های مربوط به فرضیه دوازدهم پژوهش

فهرست مطالب

۹۷ ۴-۲-۴- یافته های مربوط به فرضیه سیزدهم پژوهش

۹۹ ۴-۲-۵- یافته های مربوط به فرضیه چهاردهم پژوهش

۱۰۱ ۴-۲-۶- یافته های مربوط به فرضیه پانزدهم پژوهش

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

۱۰۲ ۵-۱- بحث و نتیجه گیری

۱۱۲ ۵-۲- محدودیت های پژوهش

۱۱۳ ۵-۳- پیشنهادهای کاربردی

۱۱۴ ۵-۴- پیشنهادهای پژوهشی

منابع

۱۱۵ منابع:

۱۲۳ ضمائم:

فهرست جداول و نمودارها

جداول فصل سوم:

- جدول ۳-۱: حجم طبقات در جامعه آماری و نمونه مورد مطالعه..... ۵۴
- جدول ۳-۲: جنسیت، تعداد و اعضای دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد..... ۵۵
- جدول ۳-۳: جنسیت، تعداد و اعضای دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد..... ۵۵
- جدول ۳-۴: فراوانی و درصد فراوانی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی و فردوسی مشهد..... ۵۶
- جدول ۳-۵: مقدار KMO و نتیجه‌ی آزمون کرویت بارتلت برای ماتریس همبستگی متغیرهای محیط آموزشی - پژوهشی..... ۶۰
- جدول ۳-۶: ارزشهای ویژه عاملها حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی بدون محدود کردن عوامل..... ۶۰
- جدول ۳-۷: درصد واریانس تبیین شده محیط آموزشی - پژوهشی توسط هر عامل پس از چرخش واریماکس..... ۶۱
- جدول ۳-۸: عوامل حاصل از تحلیل مولفه های اصلی پرسشنامه محیط آموزشی - پژوهشی..... ۶۲
- جدول ۳-۹: شاخص های نیکویی برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی مقیاس محیط آموزشی - پژوهشی..... ۶۳
- جدول ۳-۱۰: ضرایب مسیر، معنی داری مسیر و آلفای کرونباخ خرده مقیاس های محیط آموزشی - پژوهشی..... ۶۴
- جدول ۳-۱۱: مقدار KMO و نتیجه‌ی آزمون کرویت بارتلت برای ماتریس همبستگی متغیرها آزمون عوامل اجتماعی..... ۶۶
- جدول ۳-۱۲: درصد واریانس تبیین شده عوامل اجتماعی محیط دانشگاه توسط هر عامل پس از چرخش واریماکس..... ۶۷
- جدول ۳-۱۳: عوامل حاصل از تحلیل مولفه های اصلی پرسشنامه عوامل اجتماعی دانشگاه محیط دانشگاه..... ۶۸
- جدول ۳-۱۴: شاخص های نیکویی برازش مدل تحلیل عاملی تأییدی مقیاس عوامل اجتماعی محیط دانشگاه..... ۶۹
- جدول ۳-۱۵: ضرایب مسیر، معنی داری مسیر و آلفای کرونباخ خرده مقیاس های عوامل اجتماعی دانشگاه محیط دانشگاه..... ۷۰

جداول فصل چهارم:

- جدول ۴-۱: میانگین، انحراف معیار، تعداد، حداکثر، حداقل، کجی و کشیدگی برای هر متغیر..... ۷۰
- جدول ۴-۲: شاخصهای توصیفی نمرات متغیرهای پژوهش در دو دانشگاه..... ۷۱
- جدول ۴-۳: ضرایب همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه..... ۷۳

فهرست جداول و نمودارها

- جدول ۴-۴: شاخصهای نیکویی برازش برای فرضیه اول پژوهش..... ۷۵
- جدول ۴-۵: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی از طریق مقیاس عوامل اجتماعی..... ۷۸
- جدول ۴-۶: نتایج اجرای رگرسیون چندگانه برای پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی از طریق خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی..... ۷۸
- جدول ۴-۷: ضرایب رگرسیون استاندارد شده متغیرهای خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی در پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی..... ۷۹
- جدول ۴-۸: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی از طریق مقیاس محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۰
- جدول ۴-۹: پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی از طریق خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۰
- جدول ۴-۱۰: ضرایب رگرسیون خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی در پیش بینی خودکارآمدی پژوهشی..... ۸۱
- جدول ۴-۱۱: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق مقیاس عوامل اجتماعی..... ۸۱
- جدول ۴-۱۲: نتایج اجرای رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی..... ۸۲
- جدول ۴-۱۳: ضرایب رگرسیون استاندارد شده متغیرهای خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی در پیش بینی عملکرد پژوهشی..... ۸۲
- جدول ۴-۱۴: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق مقیاس عوامل اجتماعی..... ۸۳
- جدول ۴-۱۵: نتایج اجرای رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق خرده مقیاسها عوامل اجتماعی..... ۸۴
- جدول ۴-۱۶: ضرایب رگرسیون استاندارد شده متغیرهای خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی در پیش بینی عملکرد آموزشی..... ۸۴
- جدول ۴-۱۷: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق مقیاس محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۵
- جدول ۴-۱۸: نتایج رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۵
- جدول ۴-۱۹: ضرایب رگرسیون استاندارد شده خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی در پیش بینی عملکرد پژوهشی..... ۸۶
- جدول ۴-۲۰: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق مقیاس محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۶
- جدول ۴-۲۱: نتایج رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی..... ۸۷
- جدول ۴-۲۲: ضرایب رگرسیون استاندارد شده خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی در پیش بینی عملکرد آموزشی..... ۸۷
- جدول ۴-۲۳: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق مقیاس خودکارآمدی پژوهشی..... ۸۸

فهرست جداول و نمودارها

- جدول ۴-۲۴: نتایج رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد پژوهشی از طریق خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی ۸۸
- جدول ۴-۲۵: ضرایب رگرسیون استاندارد شده خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی در پیش بینی عملکرد پژوهشی ۸۹
- جدول ۴-۲۶: نتایج اجرای رگرسیون ساده برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق خودکارآمدی پژوهشی ۹۰
- جدول ۴-۲۷: نتایج رگرسیون چندگانه برای پیش بینی عملکرد آموزشی از طریق خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی ۹۰
- جدول ۴-۲۸: ضرایب رگرسیون استاندارد شده خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی در پیش بینی عملکرد آموزشی ۹۱
- جدول ۴-۲۹: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره ۹۲
- جدول ۴-۳۰: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بر اساس نوع دانشگاه در متغیرهای عملکرد پژوهشی و عملکرد آموزشی ۹۲
- جدول ۴-۳۱: نتایج آزمون t بین دانشجویان دانشگاه فردوسی و دانشگاه علوم پزشکی مشهد در خودکارآمدی پژوهشی ۹۳
- جدول ۴-۳۲: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره ۹۳
- جدول ۴-۳۳: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بر اساس نوع دانشگاه در خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی ۹۴
- جدول ۴-۳۴: نتایج آزمون t بین دانشجویان فردوسی مشهد و علوم پزشکی مشهد در کل مقیاس عوامل اجتماعی ۹۵
- جدول ۴-۳۵: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره ۹۶
- جدول ۴-۳۶: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بر اساس نوع دانشگاه در خرده مقیاسهای عوامل اجتماعی ۹۷
- جدول ۴-۳۷: نتایج آزمون t بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد و علوم پزشکی مشهد در محیط آموزشی - پژوهشی ۹۷
- جدول ۴-۳۸: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره ۹۸
- جدول ۴-۳۹: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بر اساس نوع دانشگاه در خرده مقیاسهای محیط آموزشی - پژوهشی ۹۹
- جدول ۴-۴۰: نتایج تحلیل واریانس یک راهه خودکارآمدی پژوهشی براساس درجه علمی استاد راهنما ۱۰۰
- جدول ۴-۴۱: نتایج تحلیل واریانس چندمتغیره ۱۰۰
- جدول ۴-۴۲: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره بر اساس نوع دانشگاه در خرده مقیاسهای خودکارآمدی پژوهشی ۱۰۱
- جدول ۴-۴۳: نتایج تحلیل واریانس یک راهه عملکرد پژوهشی براساس درجه علمی استاد راهنما ۱۰۲

فهرست جداول و نمودارها

فهرست نمودارها و اشکال فصل اول، دوم، سوم و چهارم:

- نمودار ۳-۱: جنسیت در دانشگاه فردوسی مشهد..... ۵۵
- نمودار ۳-۲: جنسیت در دانشگاه علوم پزشکی مشهد..... ۵۶
- نمودار ۳-۳: تعداد دانشجویان دانشگاه های فردوسی و علوم پزشکی مشهد..... ۵۷
- نمودار ۳-۴: نمودار شیب دامنه متغیرهای آزمون..... ۶۲
- نمودار ۳-۵: نمودار شیب دامنه متغیرهای آزمون..... ۶۸
- شکل ۱-۱: نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی بر عملکرد آموزشی - پژوهشی..... ۲
- شکل ۱-۲: نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی بر عملکرد آموزشی - پژوهشی با میانجیگری خودکارآمدی پژوهشی..... ۲۰
- شکل ۴-۱: اثرات مستقیم موجود، ضرایب مسیر و معناداری آنها در الگوی پیشنهادی عوامل خودکارآمدی و عملکرد پژوهشی..... ۷۶

فصل اول
مقدمه

۱-۱- بیان مساله

یکی از مهمترین نقاط قوت آموزش عالی در چند دهه اخیر رشد دوره‌های تحصیلات تکمیلی بوده است. اهمیت مضاعف تحصیلات تکمیلی بخاطر توأم ساختن آموزش و پژوهش در این دوره می‌باشد، در واقع دانشجویان تحصیلات تکمیلی در زمان تحصیل خود ملزم به گذراندن دو دسته واحدهای آموزشی و پژوهشی هستند (نیلی و همکاران، ۱۳۸۶؛ میزانی، ۱۳۸۷). از آنجا که دانشجویان تحصیلات تکمیلی با پیشینه‌های مختلف، نقاط قوت و ضعف متفاوت و همچنین از ویژگی‌ها و توانایی‌های پیچیده و متفاوتی برخوردارند، بنابراین موفقیت در واحدهای پژوهشی و آموزشی این دوره به متغیرهای محیطی و اجتماعی مختلفی بستگی دارد (کینگ^۱، ۲۰۰۵). شناخت نیازها و دغدغه‌های این دانشجویان در زمینه خودکارآمدی پژوهشی و عملکرد آموزشی-پژوهشی می‌تواند زمینه موفقیت دانشجویان تحصیلات تکمیلی را فراهم کند. همچنانکه لو، کولاسا و بیکن^۲ (۲۰۱۰) اعتقاد دارند که احساس اطمینان دانشجویان نسبت به توانایی‌ها و تصور آن‌ها از مهارت‌های پژوهشی، از مهمترین عوامل موثر بر انجام پژوهش می‌باشد. زیرا اضطراب و تردید در توانایی انجام پژوهش و خودکارآمدی پژوهشی پایین از عواملی هستند که می‌توانند در یادگیری، آموزش و تمایل به انجام پژوهش و همچنین مشارکت علمی بیشتر دانشجویان در این زمینه اختلال ایجاد کنند و باعث تضعیف عملکرد آنان شوند (بالتس، هوفمن-کیف، وایدن، والتزروارد^۳، ۲۰۱۰). از سوی دیگر شناسایی عوامل موثر بر عملکرد آموزشی-پژوهشی دانشجویان می‌تواند به بررسی وضعیت موجود پژوهش و آموزش به عنوان دو مؤلفه اساسی در دانشگاه کمک نماید، و از آنجا که حضور دانشجویان با خودکارآمدی پژوهشی رضایت‌بخش می‌تواند باعث بهبود عملکرد آن‌ها شود. درک و شناخت عوامل اجتماعی و محیط آموزشی-پژوهشی دانشگاه بر خودکارآمدی پژوهشی و عملکرد آموزشی-پژوهشی دانشجویان امری انکارناپذیر و ضروری است. چرا که اگر عوامل مؤثر بر خودکارآمدی پژوهشی این قشر از جامعه مورد بررسی قرار گیرد، آسیب‌های ناشی از عدم توانایی در انجام پژوهش که گریبان‌گیر دانشجویان است شناسایی می‌شود و دانشگاه می‌تواند با در نظر گرفتن برنامه‌هایی در رفع این آسیب‌ها به دانشجویان یاری رساند، بنابراین از جمله متغیرهایی که با خودکارآمدی و عملکرد آموزشی-پژوهشی در ارتباط هستند توجه به عوامل اجتماعی و محیط آموزشی-پژوهشی دانشگاه است، زیرا توجه به ایجاد شرایطی برای کسب تجارب موفقیت‌آمیز برای هر دانشجوی، بحث عوامل اجتماعی و محیط آموزشی-پژوهشی دانشگاه را مطرح می‌سازد. از آنچه که در بالا گفته شد می‌توان استنباط نمود که خودکارآمدی پژوهشی رضایت‌بخش می‌تواند باعث بهبود عملکرد پژوهشی و همچنین آموزشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی شود (اسواتلی، بروی و کرامر^۴، ۲۰۱۱، تتو و کوه^۵، ۲۰۱۰، موریفیلد لانگ^۶، ۲۰۱۰، جانگرت^۷، ۲۰۰۹، نیلسن^۸، ۲۰۰۹، سلامی^۹، ۲۰۰۸، گائو، لی و

¹ - King

² - Lev, Kolassa & Bakken

³ -Baltés, Hoffrnan-Kipp, Lynn, Weltzer-Ward

⁴ -Sawtelle, Brewe, & Kramer

⁵ -Teo, & Koh

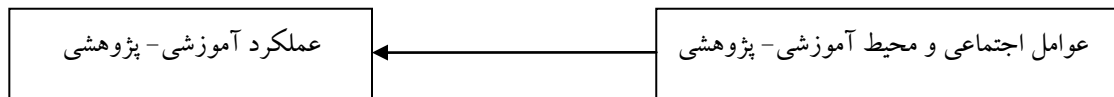
⁶ - Moorefield-Lang

⁷ -Jungert

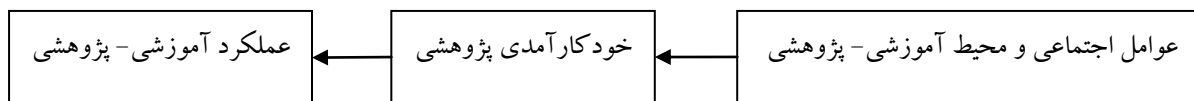
⁸ -Nilsen

هاریسون^۹، وهاب^{۱۱}، و ۲۰۰۸، و ۲۰۰۷)، بنابراین خودکارآمدی پژوهشی می‌تواند یکی از مهمترین عوامل موثر بر عملکرد دانشجویان تحصیلات تکمیلی باشد. علاوه بر خودکارآمدی پژوهشی که به طور مستقیم بر عملکرد دانشجویان تأثیرگذار است، عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی دانشگاه نیز از طریق خودکارآمدی پژوهشی، به طور غیرمستقیم بر عملکرد دانشجویان مؤثر است (قاضی طباطبایی، مرجایی، ۱۳۸۰). در واقع رابطه بین خصوصیات عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی دانشگاه و عملکرد دانشجویان از دو دیدگاه قابل بررسی است. دیدگاه اول تأثیر مستقیم این خصوصیات بر عملکرد آموزشی- پژوهشی دانشجویان (شکل ۱-۱) و دیدگاه دوم تأثیر غیر مستقیم این خصوصیات بر عملکرد آموزشی- پژوهشی دانشجویان از طریق میانجیگری نگرشهای خود ارزیابانه مانند احساس خودکارآمدی پژوهشی که نهایتاً به عملکرد بهتر دانشجویان منجر می‌شود تأکید می‌کند (شکل ۱-۲)، (قاضی طباطبایی، مرجایی، ۱۳۸۰).

شکل ۱-۱: نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی بر عملکرد آموزشی- پژوهشی

شکل ۱-۲: نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی بر عملکرد آموزشی- پژوهشی با میانجیگری خودکارآمدی پژوهشی

دیدگاه اول نقش و اهمیت قابلیت‌های خودارجاعی در انسان‌ها را نادیده می‌گیرد. بدین معنی که ساز و کارهای نظری حاکم بر چنین استدلالی به میانجیگری‌های مختلف بسیار کم توجه‌اند. دیدگاه دوم چنین استدلال می‌کند که دانش، عملیات تحول و مهارت‌های پایه برای اجرای عملکردها لازم هستند اما کافی نیستند. در واقع، مردم به رغم این که می‌دانند چه می‌کنند ولی در عمل غالباً وظیفه خود را به نحو مطلوب انجام نمی‌دهند. علت این است که در این فرایند «تفکر خود ارجاعی»^{۱۲} را در رابطه بین «دانش و عمل» میانجی نمی‌کنند. از جمله موضوعاتی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که مردم تواناییهای خود را چگونه داوری (قضاوت) می‌کنند و این که درک خود آنها از «خودکارآمدی»^{۱۳} تا چه اندازه، انگیزه و رفتار آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد (بندورا^{۱۴}، ۱۹۸۶). مطالعه حاضر بر دیدگاه دوم یعنی تأثیر عوامل مؤثر از جمله محیط آموزشی- پژوهشی و اجتماعی دانشگاه، بر عملکرد دانشجویان تحصیلات تکمیلی با میانجیگری خودکارآمدی پژوهشی تأکید دارد.

9- Salami
10-Gao, Lee, & Harrison
11-Wahab
12 - self-referent thought
13 - self-efficacy
14 -Bandura

با توجه به نظریه‌های موجود در علم و توسعه فعالیت‌های علمی - پژوهشی، رویکرد درون‌گرا می‌تواند عوامل درون‌دانشگاهی و تأثیر آن بر عملکرد دانشجویان را به خوبی توجیه کند. در این رویکرد واقعیت‌های علمی تحت تأثیر عوامل درونی فضای دانشگاهی قرار دارند. این فضای علمی پژوهشی، مشتمل بر عناصر مختلف از قبیل اساتید و دانشمندان، کشفیات سابق، کتاب‌ها، مجلات علمی، ارتباطات و تعاملات اساتید و دانشجویان، رقابت‌ها، اعتبارهای مالی، تخصیص‌ها، اولویت‌ها و به طور کلی محیط دانشگاهی می‌باشد (توکل، ۱۳۷۰). علاوه بر رویکرد درون‌گرا، نظریه بندورا نیز می‌تواند تأثیر عوامل موثر بر خودکارآمدی پژوهشی و همچنین تأثیر خودکارآمدی را بر عملکرد آموزشی - پژوهشی دانشجویان تبیین نماید. آنچه در رابطه با خودکارآمدی باید توجه شود این است که خودکارآمدی بر رفتار بعدی افراد تأثیر دارد. در حقیقت خودکارآمدی متغیر میانی برای تأثیر پذیری بر عملکرد فرد می‌باشد. از یک طرف تحت تأثیر متغیرهای دیگر است و از طرف دیگر خود بر رفتار بعدی افراد تأثیر دارد. از این رو پرداختن به متغیرهای تأثیرگذار بر خودکارآمدی بخاطر اهمیت خودکارآمدی بر رفتار بعدی فرد مهم می‌باشد.

دسته‌بندی‌های مختلفی از عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی به عمل آمده است، اما طبقه‌بندی که متناسب با عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه و جامعه دانشجویان باشد ارائه نشده است. در این پژوهش با مرور مرتبط‌ترین منابع در این زمینه، عوامل اجتماعی درون‌دانشگاهی را می‌توان به سه مؤلفه تقسیم‌بندی کرد که این عوامل عبارتند از: حمایت اساتید، حمایت هم‌دوره‌ای‌ها و حمایت گروه آموزشی. همچنین عوامل مربوط به محیط آموزشی - پژوهشی عبارتند از: محیط آموزشی، امکانات دانشگاه، و کیفیت تدریس. مطابق با پیشینه، امکان طرح دو پیش‌فرض، به-عنوان زمینه نظری این پژوهش وجود دارد: (۱) عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی مطلوب، خودکارآمدی پژوهشی افراد را برای انجام پژوهش افزایش می‌دهد؛ (۲) عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی مطلوب، منجر به افزایش خودکارآمدی پژوهشی و در نتیجه افزایش عملکرد پژوهشی افراد می‌گردد (کوهن و گلسو^{۱۵}، ۱۹۹۷).

با مرور پیشینه پژوهشی، تحقیقی که مستقیماً نقش عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه را بر خودکارآمدی و عملکرد پژوهشی - آموزشی دانشجویان مورد مطالعه قرار داده باشد، یافت نشد. اما مطالعات متعددی به بررسی رابطه‌ی بین احساس خودکارآمدی و عملکرد آموزشی - پژوهشی (اسواتلی، بروی و کرامر، ۲۰۱۱، تئو و کوه، ۲۰۱۰، لو و همکاران، ۲۰۱۰، مورفییلدلانگ، ۲۰۱۰، جانگرت، ۲۰۰۹، نیلسن، ۲۰۰۹، سلامی، ۲۰۰۸، ویور^{۱۶}، ۲۰۰۸، به نقل از صالحی، ۱۳۹۰، گائو، لی و هاریسون، ۲۰۰۸، وهاب، ۲۰۰۷، شانک^{۱۷}، ۱۹۹۵، بندورا، ۱۹۹۷، پاجارس^{۱۸}، ۱۹۹۶، لان^{۱۹}، ۲۰۰۳) ارتباط بین

¹⁵ - Kahn & Gelso

¹⁶ - Weaver

¹⁷ - Schunk

¹⁸ - Pajares

¹⁹ - Lan

عوامل اجتماعی با خودکارآمدی و عملکرد آموزشی- پژوهشی (تاریان و لوگو^{۲۰}، ۲۰۱۲، بندورا و جردن^{۲۱}، ۱۹۹۱، قاضی طباطبایی و مرجایی، ۱۳۸۰، قانعی راد، ۱۳۸۵) و همچنین محیط آموزشی- پژوهشی با خودکارآمدی و عملکرد آموزشی- پژوهشی (لامبیه و واکارو^{۲۲}، ۲۰۱۱، صالحی، ۱۳۹۰، کوهن، ۲۰۰۰، واکارو، ۲۰۰۹، کوهن و اسکات^{۲۳}، ۱۹۹۷، یگیدیس و وینباچ^{۲۴}، ۲۰۰۲، آنرو و گرینل^{۲۵}، ۲۰۰۵، بیکن و همکاران^{۲۶}، ۲۰۱۰) پرداخته اند. انجام این مطالعات، مشخص کرده اند که خودکارآمدی در رابطه با عوامل مختلف قرار دارد، اما آنچه که در رابطه با خودکارآمدی باید توجه شود این است که خودکارآمدی بر رفتار بعدی افراد تاثیر دارد. در حقیقت خودکارآمدی متغیر میانجی برای تاثیرپذیری بر عملکرد فرد می باشد. از یک طرف تحت تاثیر متغیرهای دیگر است و از طرف دیگر خود بر رفتار بعدی افراد تاثیر دارد. در حقیقت این تنها عوامل فردی نیست که موجب افزایش خودکارآمدی افراد می شود بلکه در کنار این عوامل، متغیرهای اجتماعی و محیطی هم نقش کاهنده و فزاینده در خودکارآمدی افراد دارند. به همین منظور آلبرت بندورا معتقد است در میان جنبه های گوناگون خودآگاهی، شاید هیچکدام از مفاهیم به اندازه «خودکارآمدی» در زندگی روزمره انسانی مؤثر نباشد (بندورا، ۱۹۸۶: ۳۹۰). مفهوم خودکارآمدی با انشقاق از نظریه شناخت اجتماعی بندورا (۱۹۷۷، ۱۹۸۲) مرکب است از انتظارات خود درباره اثربخشی و نتایج. انتظارات اثربخشی^{۲۷} اشاره به باورهای فرد در مورد توانایی خودش برای انجام موفقیت آمیز یک رفتار لازم دارد. انتظارات نتیجه^{۲۸} به مفهوم باورهای یک فرد در مورد نتایج خاصی که از تکمیل موفقیت آمیز ناشی می شوند دو بعد مجزای نظریه خودکارآمدی هستند. طبق نظر بندورا، هر دو نوع انتظارات در ایجاد و بقای رفتار مرتبط به وظیفه مهم تلقی می شوند. بنابراین مسئله ای که موجب انجام پژوهش حاضر شد این بود که فرضیه ها و تحقیقات روانشناختی جملگی بر روی موضوعات علوم اکتسابی و عملکردهای واکنشی تأکید دارند. در نتیجه، فرآیندهای حاکم بر روابط بین «دانش و عمل» بسیار مورد کم توجهی قرار گرفته اند. بر این اساس در این پژوهش یک رابطه ساختاری بین عوامل اجتماعی و محیط آموزشی- پژوهشی دانشگاه با خودکارآمدی و عملکرد دانشجویان تحصیلات تکمیلی فرض شد و الگوی کلی این روابط و روابط مستقیم و غیر مستقیم بین این متغیرها آزمون می گردد و به این سوال پاسخ داده شود که آیا مدل پیشنهادی برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاههای علوم پزشکی و فردوسی مشهد از برآزش کافی برخوردار است؟ همچنین در ادامه سخن، به دنبال پاسخ این سؤال هستیم که با توجه به تفاوت های محیطی، دانشگاهی، و درجه علمی استاد راهنما آیا تفاوتی در خودکارآمدی پژوهشی و عملکرد آموزشی- پژوهشی آنان مشاهده می شود یا نه؟

20 - Taraban & Logue

21 - Bandura & Jourdan

22 - Lambie & Vaccaro,

23 - Kahn & Scott

24 - Yegidis & Weinbach

25 - Unrau & Grinnell

26 - Bakken & et al

27 - efficacy expectations

28 - outcome expectation

۲-۱- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

توانمندی‌های دانشجویان با هر سطحی تضمین‌کننده‌ی عملکرد آموزشی - پژوهشی مطلوب در آنان نیست، بلکه تا افراد احساس خودکارآمدی نکنند به عملکرد مطلوب نمی‌رسند بنابراین می‌توان گفت، خودکارآمدی پژوهشی به نوعی در ارتباط مستقیم با عملکرد قرار می‌گیرد. چرا که وقتی افراد از احساس خودکارآمدی بالایی برخوردار باشند طبعاً عملکرد آموزشی - پژوهشی آنها نیز بالا خواهد بود. با توجه به این موضوع خودکارآمدی پایین دانشجویان تحصیلات تکمیلی که نقش محوری در پیشبرد پژوهش‌ها در دانشگاه دارند می‌تواند تاثیرات منفی بر فرایند عملکرد آموزشی - پژوهشی داشته باشد. همانگونه که بیان شد ممکن است افراد توانایی بالایی در کار خاصی داشته باشند اما حس خودکارآمدی آنان پایین باشد و همین عامل باعث عملکرد نامطلوب در آنان می‌گردد. در واقع احساس خودکارآمدی بالا تاثیری مثبت بر عملکرد و رفتار آنان دارد. عوامل متعددی موجب می‌شود تا افراد از احساس خودکارآمدی بالا یا پایینی برخوردار باشند که شناسایی این عوامل می‌تواند در برنامه‌ریزی برای بهبود خودکارآمدی به عنوان یک مؤلفه ضروری در بافت آموزشی - پژوهشی دانشگاه موثر باشد. خودکارآمدی همچنین با محیط آموزشی - پژوهشی و عوامل اجتماعی مرتبط است. خودکارآمدی و محیط آموزشی - پژوهشی و اجتماعی مطلوب بطور مثبت همبستگی متقابل داشته و موجب موفقیت می‌شوند (لامیبه و واکارو، ۲۰۱۱) بر این اساس هرچه محیط آموزشی - پژوهشی و اجتماعی دانشگاه مطلوب باشد خودکارآمدی پژوهشی افراد بالاتر و در نتیجه باعث بهبود عملکرد خواهد شد. از این رو می‌توان گفت خودکارآمدی بالا در یادگیری افراد بخصوص در مراکز آموزشی و پژوهشی مهم می‌باشد. چرا که پژوهش جز یکی از سه کارکردی است که دانشگاه از دانشجویان تحصیلات تکمیلی خود توقع دارد که این مهم در بالا بردن دانش و مهارت پژوهشی موثر است. نکته مهمی که نقش میانجی را در این پژوهش به صورت شفافی مشخص می‌سازد این است که، ممکن است دانشگاه‌ها علیرغم برخورداری از محیط آموزشی - پژوهشی و عوامل اجتماعی مطلوب، عملکرد آموزشی - پژوهشی مطلوبی نداشته باشند، (برای مثال "در سال ۲۰۰۰ میلادی، مقالات منتشر شده ایران در مجلات معتبر علمی بین‌المللی به ۱۳۹۳ عنوان رسیده است و این رقم نسبت به سال ۱۹۹۳ میلادی افزایشی در سطح ۴/۳ برابر را نشان می‌دهد. با وجود این تعداد، مقالات چاپ شده نسبت به جمعیت در ایران پایین است. در کشورهای امریکا، ژاپن و اروپایی به ازای هر ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ نفر یک مقاله به چاپ می‌رسد در حالی که در ایران این نسبت ۱۰۰ برابر کمتر است و برای مثال در سال ۱۹۹۷ میلادی به ازای هر ۱۲۰/۰۰۰ نفر یک مقاله در مجلات بین‌المللی چاپ شده است. در صورتی که دو عامل جمعیت و تولید ناخالص داخلی را ملحوظ نماییم، تولیدات علمی ایران نسبت به بریتانیا - با جمعیت برابر و تولید ناخالص داخلی ۱۵ برابر کمتر - باید ۱۵ برابر کمتر باشد، در حالی که تولید مقاله در ایران ۱۰۰ برابر کمتر است (آقا محمدی، ۱۳۷۸).") شاید دلیل این امر را بتوان در پایین بودن خودکارآمدی پژوهشی در دانشجویان بررسی کرد، چرا که صرفاً در اختیار داشتن امکانات برای رسیدن به عملکرد بهتر کافی نمی‌باشد. در حقیقت عوامل زیادی در

افزایش عملکرد مطلوب دانشجویان دخیل هستند که یکی از مهمترین این عوامل، احساس خودکارآمدی پژوهشی است. بر این اساس در این پژوهش یک رابطه ساختاری بین عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه با خودکارآمدی و عملکرد دانشجویان تحصیلات تکمیلی فرض شد تا روابط مستقیم و غیر مستقیم بین این متغیرها آزمون گردد. در واقع با توجه به آنچه بیان شد آزمون روابط احتمالی بین متغیرهای مذکور امری ضروری و امکان‌ناپذیر به نظر می‌رسد، چرا که از طریق روشن نمودن این روابط می‌توان علاوه بر اینکه وضعیت موجود پژوهش و آموزش، به عنوان دو مؤلفه اساسی در آموزش عالی، را مشخص نمود، عوامل موثر بر خودکارآمدی و عملکرد آموزشی - پژوهشی دانشجویان و همچنین شناسایی مشکلات ناشی از تأثیر عوامل درون دانشگاهی و خودکارآمدی را روشن نمود. در پایان سعی می‌شود بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش راهکارهای جهت بهبود وضعیت عملکرد آموزشی - پژوهشی و همچنین خودکارآمدی پژوهشی ارائه گردد.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی رابطه بین عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه با خودکارآمدی و عملکرد آموزشی - پژوهشی در قالب یک الگوی علی شامل اثر مستقیم عوامل اجتماعی و محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه بر خودکارآمدی پژوهشی و اثر غیر مستقیم این متغیرها با میانجیگری خودکارآمدی پژوهشی بر عملکرد آموزشی - پژوهشی بود. و اهداف فرعی این پژوهش عبارتند از:

۱. پیش‌بینی خودکارآمدی پژوهشی دانشجویان از طریق عوامل اجتماعی محیط دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۲. پیش‌بینی خودکارآمدی پژوهشی دانشجویان از طریق محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۳. پیش‌بینی عملکرد پژوهشی دانشجویان از طریق عوامل اجتماعی دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۴. پیش‌بینی عملکرد آموزشی دانشجویان از طریق عوامل اجتماعی دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۵. پیش‌بینی عملکرد پژوهشی دانشجویان از طریق محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۶. پیش‌بینی عملکرد آموزشی دانشجویان از طریق محیط آموزشی - پژوهشی دانشگاه و خرده مقیاس‌های آن
۷. پیش‌بینی عملکرد آموزشی دانشجویان از طریق خودکارآمدی پژوهشی و خرده مقیاس‌های آن
۸. پیش‌بینی عملکرد پژوهشی دانشجویان از طریق خودکارآمدی پژوهشی و خرده مقیاس‌های آن
۹. بررسی تفاوت بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد و دانشگاه علوم پزشکی مشهد در متغیرهای عملکرد پژوهشی و عملکرد آموزشی